

Fonteinkerk, 25 december 2022

Lezingen: Genesis 1:1-5 en Mattheüs 1:18-25

Op dit ondermaanse heb je de mensen die altijd voorop lopen, de kartrekkers, de initiatiefnemers, èn je hebt de mensen die wat meer afwachtend en volgzaam in het leven staan. Als kind had ik al in de gaten dat ik tot die afwachtende en volgzame soort behoor, en ik werd daar op een verrassende manier mee geconfronteerd toen ik net was afgestudeerd, en al rondprekend op zoek was naar een leuke gemeente. Op een mooie zondag raakte ik verzeild in een dorp in de Achterhoek, waar ik een gesprek had met de beroepingscommissie. Aan het einde van het gesprek zei de voorzitter: “U lijkt ons een vriendelijk en bescheiden mens, maar daarmee hebben we een groot probleem. Want de predikant van wie wij afscheid hebben genomen, was een dominante doordouwer, een buitengewoon doortastend en daadkrachtig iemand, een mannetjesputter. Zijn bijnamen waren “De Tank” en “Bismarcks Boze Broer”. Wij zijn dus bang dat onze gemeente deze grote verandering absoluut niet kan hebben; al onze gemeenteleden zullen volkomen van de leg raken!”

Ik moet zeggen dat ik toch wel enigszins beledigd was. Want ik dacht: “Dat ik geen leidersfiguur ben, - ja, dat zal waar zijn, maar ik kan wel IETS! En bovendien: misschien vindt de helft van deze gemeente het juist fijn om na zo’n doordouwende krachtpatser ook eens een normale predikant te kunnen begroeten!” Het ging niet door; ze durfden het niet aan... Maar het probleem bleef mij achtervolgen. Toen ik net hier in Amersfoort was bevestigd, zei een (stok-) oude collega tegen mij: “Wim, je moet het zo zien: jij bent de herder, en jij moet tegen de gemeente zeggen: ‘Kom, mijn beminde schapen, ik wijs jullie de weg naar de grazige weiden, volg mij!’” Ik dacht: “Stel nu dat hij een punt heeft, - wáár zouden die grazige weiden dan toch liggen?” Natuurlijk had ik móéten zeggen: “Beste man, zoals jij nu over een predikant praat, - dat was in 1950 al achterhaald,” maar daar was ik weer te sullig voor.

In 2010 vierde ik mijn 25-jarig ambtsjubileum en werd ik door diverse mensen toegesproken. Wiebe Goslinga, de voorzitter van die tijd, liet op de beamer 6 of 7 foto’s van mij zien, waarop ik een tekening van een weegschaal vasthield. “Kijk,” zei Wiebe, “dat is nou typisch Wim: hij wikt en hij weegt, (*volgende foto*), en hij wikt en hij weegt, (*volgende foto*), en hij wikt en hij weegt...” en toen was de boodschap wel zo’n beetje aangekomen. Hij bedoelde het als een zachtmoedige uitnodiging: “Wim, wij vinden het helemaal niet erg als jij eens wat vaker met je vuist op tafel slaat...” Onlangs ben ik weer van start gegaan met een intensieve training “Leiding geven: zwijgend of brullend”, maar jullie begrijpen dat de bijnaam die ik bij mijn afscheid zal achterlaten niet “De Tank” zal zijn, en ook niet “Wim Jong-Un”.

Iemand met een heldere geest zal nu zeggen: “Ho eens even; als jij helemaal geen leiding kunt geven, - hoe is het dan mogelijk dat je hier nog als predikant overeind staat?” Dat is een uitstekende vraag, waarop ik een uitstekend antwoord heb. Ten eerste: maar ik kan wel IETS! Ten tweede (en dat is de belangrijkste reden): ik heb altijd heel goede mensen om mij heen gehad. Wijze, verstandige, creatieve mensen, mensen die het overzicht hadden, besluiten durfden te nemen, met goede ideeën kwamen... Kijk maar eens naar dat denkproces “Fonteinkerk Vitaal” dat door de kerkenraad in gang is gezet. Ik praat af en toe mee, ik denk af en toe mee, ik hum af en toe mee, en ik denk vooral: “Geweldig, hoe ze dit doen! Wat een creativiteit komt er hier boven, waar halen ze het vandaan, hoe komen ze erop?” Kort en goed: zonder goede mensen om mij heen had ik het nooit gered, dus help mij herinneren: daar moet ik jullie nog een keer ontzettend voor bedanken!

Jullie snappen vast wel dat ik altijd een grote verwantschap heb gevoeld met de Bijbelse figuur van Jozef. Want van Jozef kun je veel goede dingen zeggen, maar dat hij een leidersfiguur was, - nee, dat kun je met de beste wil van de wereld NIET van hem zeggen. In het verhaal van Mattheüs wekt Jozef de indruk dat hij de regie volkomen kwijt is. De dingen overkomen hem, en hij weet niet wat hij ermee aan moet. Maria zwanger? Is er een andere man in het spel? Moet hij herrie maken, Maria aanklagen, misschien zelfs op een steniging aandringen? Of toch maar liever geruisloos verdwijnen, door de achterdeur, om Maria en zichzelf de kans op een nieuw begin te geven? Jozef dobbert stuurloos wat rond op de golven van het bestaan.

Het aardige is: ook Jozef heeft goede mensen om zich heen nodig, en in het verhaal zijn dat engelen. Jozef krijgt een signaal, een hint, een goed advies. Hij moet meegaan in de nieuwe situatie, hij moet zich voegen in wat nu in gang is gezet. En hij brengt dat op: hij ontfermt zich over Maria, en ook over haar nog ongeborn kind. Geen daadkrachtige man, maar hij doet wel wat de situatie van hem vraagt: hij verzet zich niet tegen dit nieuwe verhaal, hij onttrekt zich er niet aan, maar zoekt en vindt zijn rol erin. Jozef neemt zijn plaats in, in het verhaal en in de geschiedenis. Eigenlijk doet hij precies wat Maria doet in het Lucasevangelie: Maria hoort van de engel Gabriël dat zij een kind zal krijgen, en hoewel zij de situatie niet overziet, zegt zij toch: "Laat er met mij gebeuren wat u hebt gezegd, mij geschiede naar uw woord!" Jozef en Maria: zij spelen geen leidinggevende rol in het verhaal. Maar zij laten zich raken door een initiatief dat van boven komt, en zij besluiten mee te gaan doen met dit nieuwe begin.

Maar wie heeft dan wèl de leiding? Volgens Mattheüs is hier God aan het werk. Mattheüs begint zijn eerste hoofdstuk met: "Dit is het boek van de genesis (wording) van Jezus Christus..." Mattheüs gebruikt hier bewust het Griekse woord "genesis" dat "ontstaan, wording, schepping" betekent. Voor zijn Joodse publiek zit daar een duidelijke verwijzing in naar het eerste Bijbelboek. Genesis: in dat oude boek is er eerst alleen maar chaos, leegte, woeste en doodse oervloed. Maar de Geest van God zweefde over het water, overschaduwde deze oervloed, en toen kon er iets nieuws ontstaan. Deze zelfde Geest overschaduwde het meisje Maria, en ook dan ontstaat er iets nieuws, Als de geschiedenis vastloopt, als er geen toekomst is (alleen maar chaos en leegte), dan moet de Geest van God het initiatief nemen, een impuls geven aan de mensheid, zodat er weer licht kan schijnen.

Ik wijs er even op dat dat een bijzondere manier van leiding geven is. Als kind had ik een rare, overspannen voorstelling van Gods leiding: ik dacht dat God voortdurend "aan" stond, en elke dag weer ALLE mensen in het oog hield en aan ALLE touwtjes trok. In de Bijbel lezen we dat God steeds weer een initiatief neemt, maar zich daarna ook weer terugtrekt. God neemt het initiatief van de schepping: dagenlang is Hij bezig om het licht en de vaste grond en de levende wezens te creëren, maar daarna gaat Hij rusten. God staat niet voortdurend "aan". In het boek Exodus neemt God het initiatief van de bevrijding: Hij roept Mozes om het volk Israël weg te voeren uit de slavernij. Een prachtig initiatief, waardoor we nog altijd weten dat slavernij en onderdrukking nooit de bedoeling kunnen zijn. Maar toen Israël wegtrok uit het slavenland, hadden ze daar 430 jaar verbleven. Ze hadden misschien wel een eeuw, misschien wel twee eeuwen moeten wachten op het ingrijpen van God! God is niet voortdurend zichtbaar aan het werk. Maar als Hij een initiatief neemt, als Hij iets nieuws op gang brengt, - dan moeten wij mensen daar wel op letten, om er in mee te kunnen gaan!

Het Kerstverhaal vertelt over een nieuw initiatief van God. "Maria bleek zwanger te zijn door de Heilige Geest," hoorden we Mattheüs vertellen. Hij verwijst daarmee naar het Genesis-

verhaal, maar ook naar andere oude verhalen. In de Bijbel komt het veel vaker voor dat een verwacht kind niet zomaar, niet langs natuurlijke weg ter wereld komt. Sara, de vrouw van Abraham, was haar leven lang onvruchtbaar. Toen zij al oud was, kwamen drie engelen haar vertellen dat zij toch nog een zoon zou krijgen. En Rachel, de lievelingsvrouw van Jakob, kon ook lange tijd geen kinderen krijgen, totdat God besloot om haar dat toch nog te gunnen. Ook Simson werd uit een onvruchtbare geboren, zodat de tijd van de richteren kon beginnen. Ook Samuël, als begin van de tijd van de koningen, kon alleen maar geboren worden door een ingreep van hogerhand. Zulke verhalen zeggen: als het om werkelijk belangrijke dingen gaat, dan schiet de natuur tekort, en dan is er een ingreep van boven nodig. Zo wordt ook Jezus, het kind van de belofte, niet verwekt door natuurkracht maar vanuit de hemel. We moeten dit niet met ons biologieboek in de hand gaan uitpluizen, maar begrijpen dat hier iets belangrijks gebeurt, iets dat met Gods plannen en bedoelingen te maken heeft. Zó geeft God leiding aan deze wereld: door steeds weer iets nieuws in gang te zetten, zodat de wereld weer toekomst heeft. Wij mensen hebben de toekomst niet in de hand; die moeten we ontvangen uit handen van God.

Eigenlijk zou je kunnen zeggen: ook God heeft goede mensen om zich heen nodig. Want zonder mensen die zijn initiatief opmerken en erin mee willen gaan, loopt het spoor telkens weer dood. Wij moeten ons niet tegen Gods verhaal verzetten, en ook niet proberen ons eraan te onttrekken, maar onze plaats in het verhaal innemen. In de afgelopen weken hebben we gehoord van vier vrouwen uit de oudheid, vier dappere vrouwen die het aandurfdën om te kiezen voor het leven, om ruimte te geven aan de toekomst van God. Dàn snap je als mens de bedoeling van het leven: dat je je mee laat nemen door het nieuwe begin dat God schept. Ook God heeft goede mensen nodig!

Jozef en Maria zijn van die goede mensen die begrijpen dat hier iets nieuws aan het groeien is, en die hun plaats in het verhaal durven in te nemen. Het is wel mooi om te zien hoe Jozef aan het einde van het hoofdstuk toch even de leidersrol pakt: “En hij gaf hem de naam Jezus!” Naar Joodse opvatting is het de vrouw die een mensenkind ter wereld brengt, en is het de man die de naam over het kind uitroept. Want het leven begint niet bij je eerste ademhaling; het leven begint als je een naam hebt waarin jouw roeping hoorbaar wordt. Je leeft pas echt als je de naam draagt waarmee je in dit leven geroepen kunt worden. En even terzijde: het leven eindigt ook niet bij je láátste ademhaling. Jouw verhaal gaat immers verder, omdat je naam geschreven staat in de palm van Gods hand.

En dus: een klein, kwetsbaar kind wordt geboren, in een uithoek van deze wereld. Je zou er zomaar overheen kunnen kijken. Maar hier overschaduwde de Geest van God de chaos van deze wereld. Er ontstaat iets nieuws, er begint weer licht te branden. God schrijft een nieuw verhaal. Laten wij luisteren, heel goed luisteren, en goede mensen zijn.